Обсерваторія на горі Піп-Іван

З “глибин” мережі Інтернет нам вдалося знайти матеріал на цікаву для нас тему — про обсерваторію на горі Піп-Іван. Нажаль автора цієї роботи визначити поки не змогли (можливо озветесь!). Хоча ми є принциповими противниками “рефератів на замовлення”, однак цей вирішили розмістити на нашому сайті (якщо автор буде прот цього, знімемо текст за першою ж вимогою). Стиль автора збережено, лише деінде подано наші коментарі.

Обсерваторія на горі Піп-Іван

Реферат з астрономії

Обсерваторія на горі Піп-Іван — привід минулого чи зародок майбутнього? Таке питання постає, коли перед очима з’являється велична споруда — високогірна обсерваторія, погодьтеся — побачити одну з найпотужніших до Другої світової війни обсерваторію міжнародного стратегічного значення у себе вдома — в рідних Карпатах — дивовижа!

Саме таку будівлю, а точніше, її руїни, легко побачити, подорожуючи Карпатами. Це “Білий слон», як її називає народ, на одній із найбільших вершин Чорногорського хребта — горі Піп-Іван (2022 м над рівнем моря). Ця унікальна споруда створена людьми, а не Богом, як може здатися, адже побудувати її на такій висоті було майже неможливо.

Будівництво обсерваторії розпочалося влітку 1936 року за проектом архітекторів К. Марчевського та Й. Погоського (на закритому конкурсі його було визнано найкращим), а у липні 1938 року міністерством протиповітряної оборони Польщі його було завершено.

Будинок має форму дзеркального відбитку латинської літери «I», а вгорі розташований астрономічний купол. Товщина стін цієї будівлі становить 1,5 м, тут є 43 приміщення і 57 вікон.

Двосхилий дах було накрито мідною бляхою. А два поверхи зі східного боку і п’ять рівнів будівлі із західного роблять споруду величною і недосяжною. Хоча ходять чутки, що сама обсерваторія розташована глибоко в надрах гори, а будівля вгорі — тільки для краси.

Обсерваторію використовували не тільки для наукових досліджень, а й як військовий об’єкт. Незважаючи на те, що в обсерваторії дослідження проводили неповних 14 місяців, цей період увійшов в українську та польську історію. За час свого існування вона кілька разів міняла власників, проте жоден з них не затримався тут надовго. Спочатку були поляки, що напередодні Другої світової війни евакуювалися вглиб Карпат, потім були й угорські війська, й Радянська влада.

Перше обсерваційне фотографування новим апаратом виконав 1937 року Мацей Бєліцький. Йому вдалося отримати чотири фотографії планетоїда Інтерамня. Кількома місяцями пізніше було зроблено дві фотографії комети Юрофф-Ахмаров-Гассель. Про ці роботи відомо з журнальних публікацій. Отримані таким чином дані були опубліковані у журналі Варшавської обсерваторії 19 та 31 січня 1938 року. А згодом, з 19 квітня до 4 травня 1939 року опубліковано дві фотографії комети Юрофф-Ахмаров-Гассель. Надбання цього періоду велика кількість фотографічного матеріалу. Але брак знань не дозволив як слід оцінити важливість напрацьованого. Навесні 1939 року до роботи в обсерваторії приступив доктор наук Володимир Зон. Він фотографував зірки у двох кольорах, які вирізнялися інтенсивністю свічення на чорно-білих фотознімках. На такій плівці неможливо зафіксувати червоний колір зірок, тому й порівняння інтенсивності світіння білих та жовтих зірок було неможливим. Робота стосувалася сузір’я Чумацького Шляху (тут не зрозуміло про що йдеться). Недопрацьований матеріал доктора Зона, що зберігався у Варшаві, зазнав повного знищення під час Варшавського повстання 1944 року.

У квітні 1939 року до обсерваторії прибув магістр Стефан Щирбак для проведення астрономічної роботи (за дорученням професора Камінського). Тоді він здійснив близько 70 візуальних оцінок яскравості миготливих (можливо йдеться про змінні зорі) зірок, виконав серію малюнків з обертання Марса, визначив шість позицій комети Брукса. Він витратив близько двадцяти годин на пошук нових комет за допомогою 80-міліметрового телескопа. Стефан Щирбак виконував спостереження в обсерваторії, де й загинув у період військових дій.

Було знищено весь архів обсерваторії, а місцеві жителі розтягли все, що могло згодитися в господарстві, залишивши тільки кріплення від астрографа, яке не змогли зрушити з місця.

До речі, верхів’я Чорногори — найвище місце, де є рукотворна споруда («Білий слон»), в якій постійно жили й працювали люди і де є оброблена ділянка землі, на якій вирощували навіть цитрусові культури.

Сьогодні влада має намір відновити приміщення обсерваторії, адже, незважаючи на більш як 60 років руйнації, стіни й фундамент збереглися у задовільному стані. На шляху до відновлення споруди насамперед необхідно відчужити територію в Українського національного парку та поновити стан будівлі. Дехто запевняє, що тут вигідно було б заснувати інститут природничих наук; Львівський університет пропонує відновити високогірну багатопрофільну станцію, а професор О. Адаменко хоче запровадити туристичний центр. Одні думають так, інші інакше, але хто з них наважиться на перший крок, невідомо. Найважче буде знайти фінансування на відбудову й утримання об'єкту, на функціонування якого Державний метеорологічний інститут свого часу давав приблизно 50 тисяч злотих щомісяця. Нині будинок стоїть пусткою, руйнується.

Влітку тут можна зустріти туриста, що ховається від негоди, або вівчара. Прославлене минуле обсерваторії відоме лише старожилам... Тепер цей знаменитий будинок з тесаного каменю посірів, з нього здерли мідне покриття, повиривано вікна, згнила підлога, але є надія, що людські руки оновлять колишню красу. Так хочеться вірити, що ми станемо свідками другого народження дивовижної споруди на Чорній горі.

Історичні відомості

Після першої світової війни у Польщі постало питання про будівництво нової обсерваторії, оскільки існуюча, що розташувалася у Варшаві, ставала все менш придатною для астрономічних спостережень через швидкий ріст міста. Але коштів Варшавського університету та Міністерства віросповідань і народної освіти для реалізації цього проекту було недостатньо.

В 1935 році генерал, інженер Леон Вербецький від імені ліги Оборони держави запропонував директорові астрономічної обсерваторії Варшавського університету професорові Михайлу Каменському організувати астрономічний відділ у метеорологічній обсерваторії, котру планувалося збудувати найближчим часом у Карпатах, на вершині гори Піп Іван.

Будівництво обсерваторії розпочалося влітку 1936 року за проектом архітекторів К. Марчевського та Й. Погоського, який був визначений найкращим на закритому конкурсі.

Стіни обсерваторії, що побудована у стилі конструктивізму, складені із вапнякових блоків і сягають 1,5 м товщини на рівні цокольного поверху та 1 м — на рівні першого і другого поверхів. Для утеплення приміщення з внутрішньої сторони між сухим тиньком і кам'яною кладкою знахо-диться прошарок просмоленого корку. Споруда має два поверхи зі східної сторони, з західної — цілих п'ять — завдяки розташуванню на схилі. Її двохсхилий дах був покритий мідними листами. З південної сторони розташована ротонда, де розміщувався телескоп. Матеріали для будівництва доставлялися з залізничної станції Ворохта по лісових стежках гуцульськими конями або вручну. Багато зусиль було витрачено на перенесення до вершини гори Піп Іван тридцяти трьох скринь із елементами купола та іншими деталями. Найбільша з них важила 950 кг. Урочисте відкриття обсерваторії відбулося 29 липня 1938 року.

Астрономічна обсерваторія на г. Піп Іван, 1938 рік.

Після початку другої світової війни працівники обсерваторії евакуювали найцінніше обладнання: п'ять лінз великого діаметру, дві лінзи меншого діаметру, два мікрометри та два хронометри. Ці предмети потрапили у листопаді 1939 року до Будапештської астрономічної обсерваторії, а під кінець війни — до Відня, звідки повернулися до Польщі у перші повоєнні роки. Змонтований трилінзовий об'єктив знаходиться в Шльонському планетарії. Об'єктив рефрактора служив кілька років в Островіку для візуального спостереження слабих змінних зірок.

Будинок обсерваторії на г. Піп Іван та залишки обладнання в кінці 1939 року перейшли у власність радянських властей. До останніх чисел червня 1941 року тут проводились метеорологічні спостереження, запускалися радіозонди і кулі-пілоти. Директором обсерваторії у той період був М. Коростенко. Після нападу Німеччини на СРСР до пізньої осені 1941 року у будинку обсерваторії розміщувався підрозділ угорських військ.

У травні 1942 року обсерваторію з інспекційною метою відвідав комісар астрономічних обсерваторій Генерал-Губернаторства, член НСДАП К.Вальтер За його розпорядженням металеві частини астрографа були перевезені до Львова, де до останнього часу зберігалися у фізичному корпусі Львівського державного університету по вулиці Кирила і Мефодія.

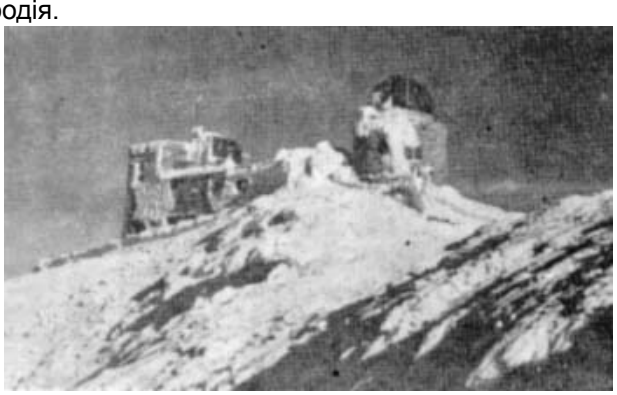

Обсерваторія взимку, 1938 рік.

Надалі приміщення було покинуте і місцеві мешканці розтягли з неї все, що являло хоч якусь цінність, у тому числі мідні листи з куполу та даху обсерваторії. Після цього діяльність обсерваторії більше не відновлювалась.

Телескоп

Основним астрономічним інструментом обсерваторії був 33-сантиметровий астрограф виробництва фірми "Sir Howard Hrabb Parson & Co", з Ньюкасла, Великобританія.

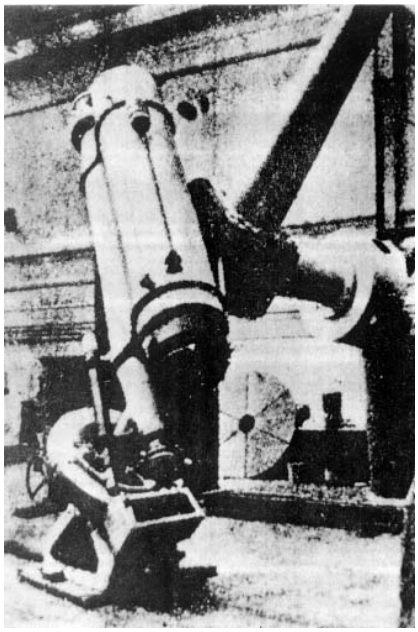

Телескоп, 1938 рік.

Він був змонтований за англійською системою на двох стовпах, що гарантувало велику стабільність. Рух забезпечували прецизійні електродвигуни, автоматично регульовані спеціальним хронометром із секундними контактами. Астрограф містився у куполі (теж англійського виробництва) діаметром 6 метрів, прикритому мідною бляхою. Купол обертався електродвигунами. Монтаж астрографа здійснив магістр Мацей Бєліцький, який також виконав перші спостереження з метою його вивірення у листопаді 1937 року.

Бєлінському вдалося одержати 4 фотографії планетоїда (704) Інтерамня. Кількома місяцями згодом було зроблено два знімка комети Юрлов-Ахмаров Гассель. Про ці роботи відомо з журнальних публікацій. Всі інші матеріали були втрачені під час Варшавського повстання у 1944 році.

Керівником обсерваторії був метеоролог магістр Владислав Мідович. Метеорологічні спостереження виконували також Францішек Вятр, Бернард Ліберра, Стефан Щирбак. Останній проводив і астрономічні спостереження та одночасно був заступником керівника обсерваторії.

Реставрація

Івано-Франківська філія інституту "Укрзахідпроектреставрація" виконала архітектурно-археологічні обміри, інженерні обстеження. Технологічна лабораторія виконала роботи по обстеженню складу будівельних матеріалів та розчинів, які використовувались при спорудженні будівлі. На замовлення ГУАМу виконані робочі креслення ремонту та реставрації обсерваторії. Але, на жаль, досі не визначено Головним управлінням будівництва і архітектури облдержадміністрації (обсерваторія є на балансі саме ГУАМу) функціональне використання обсерваторії. Створення тут туристичного осередку неможливе (на що наголошує "замовник"), бо будівля розташована на території Карпатського державного природного національного парку. Слід підкреслити, що у парку представлені унікальні для Центральної Європи лісові субальпійські та альпійські природні комплекси. Всього у тутешній флорі налічується понад 1000 видів рослин, причому більшість з них має чудові лікувальні властивості. Ростуть тут десятки рослин, котрі занесені до Червоної Книги. Більшість цих видів трапляється тільки в Карпатах і треба зберегти їх для нащадків. А тому доцільно було б у відреставрованому будинку колишньої обсерваторії розмістити інститут лікарських рослин. Якби частину наукового центру розмістити безпосередньо в Карпатах, то це дало б можливість не тільки вивчати ту чи іншу рослину протягом року саме там, де вона зростає, а й прогнозувати методи поширення їх на низинні райони.Це — одна сторона справи.

Враховуючи сучасні реалії незалежної України, астрономічна обсерваторія Львівського університету вважає за необхідне відновити високогірну багатопрофільну станцію в Чорногорі з метою проведення таких досліджень: метеорологічні, астрономічні, екологічні, біологічні, сейсмічні та космічних променів. Ця станція

повинна зацікавити і міністерство оборони України, як важливий прикордонний об'єкт. Підсумовуючи сказане… Маючи вичерпний матеріал архітектурно-археологічних, інженерних та технологічних досліджень, ми готові виконати проект пристосування для конкретної функції обсерваторії, яку повинен визначити ГУАМ Івано-Франківської облдержадміністрації. Незважаючи на 50 років запустіння і руйнації, фундаменти та стіни збереглися у задовільному стані. Необхідно поновити дерев'яні перекриття, столярні вироби, дах. Виконати заново все інженерне забезпечення, яке повністю знищене. Але перш за все потрібно відновити дорогу від лісництва у присілку явірник до обсерваторії. Хочеться вірити, що ця унікальна споруда з надзвичайним оточенням, розташована на Чорній Горі знайде свого господаря.

Фотоальбом

Загальний вид з південно-західної сторони, 1983 рік.

Вид з сторони Закарпаття, метеостанція(ліворуч), житлова частина, ротонда(праворуч).

Головний вхід до обсерваторії, 1963 рік.

Над головним входом, 1963 рік.

Господарська частина, 1983 рік.
перший поверх — котельня,
другий поверх — їдальня.